

کشاورزی از جهات مختلف از دیر باز پیوسته اهمیت بسزایی داشته است. زیرا از یک سو مواد غذایی مورد نیاز جامعه از فعالیت این بخش تأمین شده و از سوی دیگر مهمترین منبع تأمین مواد اولیه صنایع غذایی بشمار میرفته است. از جهت اشتغال نیز سهم قابل توجهی از نیروی انسانی جامعه در مراحل مختلف فعالیتهای بخش کشاورزی مشغول به کار میباشند. درحال حاضر کشاورزی در کشور ما محور توسعه اقتصادی قرار گرفته و توجه مسئولان و برنامه‌ریزان به آن معطوف شده است. وجود آمار و اطلاعات بهنگام از امور مختلف بخش کشاورزی، ابزار اساسی برنامه‌ریزی و ارزیابی پیشرفت‌های آنها و اقدامات انجام شده بحساب می‌آید و در این میان اطلاعات مربوط به قیمت محصولات و هزینه خدمات کشاورزی نقش اساسی دارد. هر محصول کشاورزی هنگام گذر از مرحله تولید تا مصرف نهایی به علت تأثیر عوامل متعدد، قیمت‌های متفاوتی پیدا می‌کند که اصطلاحاً قیمت سرخرمن، قیمت عمده‌فروشی، ... و قیمت خرده‌فروشی نامیده می‌شود. به منظور دستیابی به قیمتی که ناشی از فعالیت کشاورزی می‌باشد لازم است تأثیر عواملی نظیر هزینه‌های حمل‌ونقل و انبارداری، سود واسطه‌ها و ... حذف شود. بدین جهت است که مرکز آمار ایران با تهیه طرح قیمت "فروش محصولات و هزینه خدمات کشاورزی" نسبت به جمع‌آوری اطلاعات مورد نظر، توسط همکاران خود در معاونت آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استانها اقدام می‌نماید.

از مقایسه اطلاعات حاصل از اجرای این طرح قیمت‌های عمده‌فروشی و نیز خرده‌فروشی میتوان به بررسی نقش واسطه‌ها و دیگر عوامل مؤثر در شکل‌گیری سایر قیمت‌ها تا رسیدن محصول بدست مصرف کننده نهایی پرداخت. استفاده از این قیمت‌ها امکان برآورد ارزش و هزینه تولیدات کشاورزی و در نتیجه سهم عوامل مختلف تولید را فراهم می‌آورد.

آمارگیری از قیمت فروش محصولات و هزینه خدمات کشاورزی از سال ۱۳۵۳ همراه با اجرای طرح آمارگیری از قیمت خرده‌فروشی کالاها و خدمات مورد مصرف خانوارهای روستایی کشور آغاز شد و تا مهر ماه سال ۱۳۵۷ بطور مرتب ادامه داشت. این طرح در هر یک از سالهای ۱۳۵۸ و ۱۳۵۹ بمدت شش ماه اجرا گردید و در هر سال نتایج حاصل از آمارگیری قیمت خرده‌فروشی کالاها و خدمات روستایی و قیمت فروش ۱۹ قلم از محصولات کشاورزی در قالب نشریه‌ای واحد بصورت متوسط قیمت فصل و سال منتشر شد. پس از وقفه سال ۱۳۶۰، در سال ۱۳۶۱ نیز قیمت ۲۹ قلم از محصولات کشاورزی جمع‌آوری و بصورت نشریه‌ای جداگانه انتشار یافت.

براساس بررسیهای انجام شده و نظرات تعدادی از سازمانهای مصرف کننده آمارهای فوق‌الذکر، تعداد اقلام مورد سؤال در سالهای ۱۳۶۲ و ۱۳۶۳ به ۵۳ قلم، در سال ۱۳۶۴ به ۷۲ قلم و در سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۶۶ به ۷۴ قلم افزایش یافت. این آمارگیری در سالهای ۱۳۶۷ لغایت ۱۳۶۹ با قیمت‌گیری از ۶۰ قلم از محصولات و خدمات کشاورزی و تغییراتی جزئی در پرسشنامه‌ها ادامه پیدا کرد. با توجه به سوابق و تجارب حاصله از چندین سال آمارگیری بمنظور تجدید نظر موضوعی طرح و ارائه تغییرات مناسب در آن در سال ۱۳۷۰ جوانب مختلف طرح مورد بررسی قرار گرفته و طرح جدید برای اجرا در شش‌ماهه دوم سال ۱۳۷۰ آماده شد ولی تقارن آن با اجرای آمارگیری طرح جاری جمعیت و درگیری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استانها باعث شد که طرح مذکور در سال ۱۳۷۰ اجرا نشود. در سال ۱۳۸۵ این طرح با قیمت‌گیری از ۱۲۸ قلم محصول و خدمت کشاورزی با در نظر گرفتن انواع آنها و تغییراتی که اهم آنها به شرح زیر است به مورد اجرا گذاشته شد.

۱- برای هر یک از محصولات مورد قیمت‌گیری بسته به مورد چند سطر در نظر گرفته شده تا چنانچه انواع مختلفی از یک محصول درآبادی نمونه تولید و به فروش رسیده باشد بتوان اطلاعات مربوط به آنها را در سطر مربوط درج کرد.

۲- در سالهای قبل برای هر محصول یا خدمت دو اطلاع جداگانه از دو مطلع محلی پرسش و درج می‌شد. در طرح جدید اگرچه پرسشگر با چند نفر مطلع محلی مصاحبه می‌نماید ولی در نهایت یک اطلاع را در پرسشنامه درج می‌کند.

۳- تعداد اقلام مورد قیمت‌گیری از ۶۰ قلم به ۱۲۸ قلم محصول و خدمت کشاورزی افزایش یافت.

۴- از آنجائیکه آبادی‌های نمونه این طرح مشترک با طرح آمارگیری از قیمت خرده‌فروشی روستایی بود با بررسی تعداد اطلاعات اخذ شده در هر آبادی طی سالهای گذشته آبادیهای کم اطلاع در هر استان شناسایی و از نمونه‌های این طرح حذف شدند. بدین ترتیب در کل کشور تعداد آبادیهای نمونه از حدود ۲۰۰۰ آبادی به ۱۱۴۰ آبادی تقلیل یافت.

در سال ۱۳۸۸ همزمان با تغییر سال پایه تمامی طرحهای دفتر شاخص قیمت ها، اقلام پرسشنامه ها افزایش یافت و ستون مشخصات خاص به پرسشنامه اضافه گردید. همچنین آمارگیری از این طرح از دو دوره به ۴ دوره مراجعه افزایش یافت. به عبارت دیگر آمارگیری در فصل بهار، تابستان، پاییز و زمستان با مراجعه به آبادی های نمونه در کل کشور صورت می گیرد.

اهداف کلی :

محاسبه تغییرات فصلی و سالانه شاخص قیمت فروش سرخرمن محصولات و هزینه خدمات کشاورزی در مناطق روستایی .

اهداف تفصیلی :

اهداف تفصیلی این طرح عبارتند از :

- ۱- محاسبه شاخص کل محصولات و هزینه خدمات کشاورزی به صورت فصلی و سالانه
- ۲- محاسبه متوسط سالانه و فصلی قیمت محصولات و هزینه خدمات کشاورزی
- ۳- تهیه سری زمانی مربوط به اعداد شاخص قیمت فروش سرخرمن محصولات و هزینه خدمات کشاورزی در مناطق روستایی کشور
- ۴- تهیه سری زمانی مربوط به درصد تغییرات شاخص کل قیمت فروش سرخرمن محصولات و هزینه خدمات کشاورزی در مناطق روستایی

نوع آمارگیری :

در این طرح از روش **نمونه گیری** استفاده شده است به این صورت که تعداد نمونه ها، توزیع استانی نمونه ها، فهرست نمونه های هر استان براساس طرح نمونه گیری که توسط دفتر طرح های نمونه گیری تهیه شده است و به دفتر شاخص قیمت ها اعلام شده انجام می پذیرد. فهرست نمونه ها نیز از میان چارچوب آماری سرشماری کشاورزی سال ۱۳۸۲ که در اختیار دفتر طرحهای نمونه گیری قرار داده شده است انتخاب شده اند.

جامعه هدف :

در این طرح جامعه هدف کلیه محصولات کشاورزی و هزینه خدمات کشاورزی می باشد .

واحد آماری :

هر یک از محصولات کشاورزی و هزینه خدمات کشاورزی می باشد.

واحدهای نمونه گیری :

آبادی های نمونه واحدهای نمونه گیری ما را تشکیل می دهند .

جامعه آمارگیری :

محصولات کشاورزی و هزینه خدمات کشاورزی که دارای بیشترین ارزش اقتصادی هستند می باشند.

پوشش جغرافیایی :

این طرح بصورت کشوری و در سراسر استانها انجام می شود .

موارد استفاده از نتایج آمارگیری :

مهمترین کاربردهای نتایج این طرح عبارتند از:

- ۱- بررسی چگونگی نوسانات قیمت محصولات کشاورزی و هزینه خدمات کشاورزی
- ۲- تهیه آمارهای لازم برای تعدیل حسابهای ملی به قیمت ثابت
- ۳- ارزیابی برنامه های توسعه اقتصادی

روش جمع آوری اطلاعات :

در این طرح جمع آوری اطلاعات بصورت مراجعه آمارگیر به آبادی های نمونه و پر کردن پرسشنامه در آبادی وپرسش از مطلعین محلی می باشد .

زمان مرجع

از آنجا که این طرح به صورت فصلی انجام می‌گیرد، زمان مرجع طرح، فصلی است که آمارگیری از یکم تا بیستم اولین ماه فصل بعد انجام می‌شود. یعنی در پایان هر فصل متوسط قیمت فروش محصول در زمان حداکثر برداشت در آن فصل از مطلعین پرسیده می‌شود.

زمان آمارگیری

زمان آمارگیری برای این طرح از یکم تا بیستم اولین ماه هر فصل می‌باشد.

منابع اطلاع :

در هریک از آبادیهای نمونه، قیمت هر قلم از محصولات، هزینه هریک از اقلام خدمات کشاورزی و نیز دستمزد کارگر کشاورزی از مطلعین محلی پرسیده می‌شود. مأمور آمارگیر پس از مصاحبه با چند نفر مطلع محلی راجع به هریک از محصولات یا خدمات کشاورزی، فقط یک قلم را در پرسشنامه درج می‌کند که قاعدتاً میانگینی از پاسخهای مطلعین محلی باید باشد. چون مأمور آمارگیری در هر آبادی باید با چند نفر مطلع محلی مصاحبه نماید بهتر است با گردآوری آنان در کنار هم، مصاحبه را انجام داده تا بتواند تلفیقی از نظرات آنها را بدست آورد. مطلعین محلی چون عموماً کشاورز هستند از قیمت و هزینه اقلام کشاورزی اطلاع کافی دارند. ترجیحاً اقلام پشم شسته نشده، شیر و دام زنده از دامداران ساکن روستا و خدمات ماشینی کشاورزی از راننده یا مالک تراکتور، تیلرو کمباین سؤال می‌شود.

قیمت فروش سرخرمن

- قیمت فروش سرخرمن در این آمارگیری عبارتست از متوسط قیمت فروش یک کیلوگرم هریک از محصولات کشاورزی در زمان معمول حداکثر برداشت آن که توسط کشاورزان در آبادی نمونه تولید شده باشد.

- چنانچه در آبادی نمونه واحد فروش غیر از کیلوگرم باشد آمارگیر با استفاده از معادل کیلوگرم هر واحد فروش، قیمت یک کیلوگرم را در پرسشنامه درج می‌نماید. در این طرح هر جا که قیمت فروش محصول مطرح شده است منظور قیمت فروش سرخرمن آن می‌باشد. در این آمارگیری فرض اساسی این است که زمان معمول حداکثر برداشت و زمان فروش محصولات در آبادی نمونه برهم منطبق یا به هم نزدیک است . بدین ترتیب قیمت محصولات پیش‌فروش، نوبرانه و محصولاتی که پس از برداشت مدتی انبار شده و سپس به فروش رسیده است سؤال نمی‌شود. زیرا اولاً پیش‌فروش محصولات قیمت واقعی آنها را مشخص نمی‌کند و ثانیاً انبار کردن محصولات بمنظور عرضه محصول بعد از زمان حداکثر برداشت و یا خارج از فصل معمول آن، جهت فروش با قیمت گرانتر می‌باشد.

- توجه داشته باشید که نگهداری محصول برای **عمل آمدن یا خشک شدن** ممکن است بطور معمول در مورد برخی از محصولات کشاورزی انجام شود به عبارت دیگر نگهداری این‌گونه محصولات انبار کردن بحساب نمی‌آید. مانند نگهداری یونجه، گردو، لوبیا، نخود

و . . . .

-در زمان مراجعه آمارگیر به آبادی نمونه طی سال جاری محصول مورد قیمت‌گیری ممکن است یکی از حالات زیر را داشته باشد:

الف - حداکثر محصول مورد آمارگیری برداشت شده و قسمت اعظم آن بفروش رسیده است. در این حالت قیمت فروش محصول برداشت شده در سطح آبادی مشخص می‌باشد و متوسط قیمت واحد فروش آنرا می‌توان محاسبه نمود.

ب - محصول برداشت شده ولی هنوز بفروش نرسیده است.

ج - کشاورزان مشغول برداشت محصول می‌باشند.

د - هنوز زمان برداشت محصول فرا نرسیده است.

ه - کلاً کاشت و برداشت محصول بعد از زمان مراجعه مأمور به آبادی صورت می‌گیرد.

فقط تولید محصول و فروش قطعی و عملی آن در زمان حداکثر برداشت در داخل دوره زمانی مورد آمارگیری در آبادی نمونه ملاک درج قیمت فروش محصولات کشاورزی می‌باشد.

قیمت‌های مورد نظر

- قیمت‌های مورد نظر در این طرح چه در خصوص محصولات و چه در مورد دستمزد کارگر و خدمات کشاورزی قیمت‌های عملی و قطعی (نقدی و جنسی) است و بدین جهت مظنه نباید سؤال و نوشته شود. پرداخت بهای محصول بصورت چک وجه نقد محسوب می‌شود. مگر اینکه چک مدت‌دار باشد و برای طول مدت چک وجهی اضافه در نظر گرفته شده باشد که در اینصورت با کسر وجه اضافه، اصل بهای محصول محاسبه و متوسط قیمت سرخرمن تعیین می‌شود.

- قیمت فروش محصولات کشاورزی فقط در آبادی نمونه مورد نظر است. بدین ترتیب اگر محصول آبادی نمونه در شهر و یا آبادی دیگر بفروش رسیده باشد باید هزینه‌های حمل‌ونقل از قیمت فروش کسر و باقیمانده به عنوان قیمت فروش آن محصول درج شود.

- قیمت پایایی (مبادله محصول با محصول دیگر و یا محصول با خدمت) مورد نظر نیست. دریافت سهمی از محصول بعنوان تمام یا قسمتی از دستمزد انجام خدمت طبق توضیحات مندرج در قسمتهای بعدی این راهنما، سؤال و نوشته می‌شود.

- سازمانهای دولتی برای خرید بعضی از محصولات کشاورزی مانند گندم، پنبه، آفتابگردان روغنی، سویا، سیب‌زمینی و ... قیمت تضمینی خرید تعیین می‌نمایند. چنانچه در آبادی نمونه کل محصول یا بخشی از آن به قیمت‌های تضمینی فروخته شده باشد، این قیمت، قیمت سرخرمن محسوب شده و در پرسشنامه در محل‌های در نظر گرفته شده درج می‌شود. برای تعدادی از محصولات عمده در پرسشنامه سطرهای جداگانه‌ای برای درج اطلاعات مربوط به فروش آزاد و فروش به دولت پیش‌بینی شده است (گندم، پنبه، آفتابگردان روغنی، سویا و پنبه‌ترو...) چنانچه در آبادی نمونه محصولات دیگری نیز به قیمت‌های تضمینی به دولت فروخته شده باشند در ستون مشخصات درج " فروش به دولت " ضروری می‌باشد.

- چنانچه محصولات کشاورزی فقط به مصرف خانوار رسیده و به فروش نرفته باشد خود مصرفی محسوب می‌شود و بدیهی است که فاقد فروش سرخرمن می‌باشد.

- پاسخگویان سئوالات این طرح مطلعین محلی می‌باشند و هر منبع اطلاع (مطلع محلی) در طول سال چهاربار مورد مراجعه و سؤال قرار می‌گیرد، لذا باید در انتخاب آنان دقت شود تا علاوه برداشتن اطلاع کافی در مورد قیمت و مقدار فروش و هزینه‌های مورد سؤال آمادگی لازم برای همکاری با آمارگیران را داشته باشد.

- برای جلوگیری از اضافه و کم‌گویی اطلاعات مربوط به محصول (قیمت، مقدار تولید و مقدار فروش) یا خدمت (هزینه، مجموع مساحت) یا دستمزد (دستمزد، کل کارگران) توسط مطلعین محلی باید با دید وسیعتر و کنجکاوی بیشتر در مورد اطلاعات اظهار شده نسبت به اخذ اطلاعات واقعی اقدام شود.